

УНІВЕРСИТЕТ ЯК УНІКАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОГО ПІЗНАННЯ (ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС)

Н. І. Кузьменко

*Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний Інститут», Київ, Україна*
demchen@voliacable.com

О. О. Демченко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
demchen@voliacable.com

У статті наведено філософський аналіз університету як унікального суб'єкту соціального пізнання. Розглянуто особливості когнітивної взаємодії університету із суспільством, що трансформується, та сучасний стан утисків соціально-гуманітарної освіти у вищому навчальному закладі; досліджується зміна місії університету в суспільному дискурсі; розглянуто вплив цінностей комунікативної університетської спільноти на процес соціального пізнання; проаналізовано роль університету як інтегратора знання; визначено вплив автономії університету на його культуро-породжуючу функцію; позначено зв'язок соціальної відповідальності університету з його роллю як суб'єкта соціального пізнання.

Встановлено, що особливістю когнітивної взаємодії університету з суспільством є наявність суб'єкт-об'єктного протиріччя в процесі філософської рефлексії, аналогічного суб'єкт-об'єктній взаємодії у процесах соціального пізнання. Зміна місії університету в суспільному дискурсі призводить до появи його нової специфіки як соціального суб'єкту соціального пізнання. Процес соціального пізнання відбувається, головним чином, у вигляді соціально-історичного процесу розвитку знання, і результати його доводяться до студентів у вигляді рефлексії, що апіорі звернена у минуле, в крайньому випадку – у сьогодення. Однак швидкий розвиток суспільства вимагає від цього суспільства зверненості у майбутнє, а відтак потребує від університетів не тільки досліджень, пов'язаних із можливими соціальними сценаріями, тобто виконання прогностичної функції як осередку соціального пізнання, а і відповідної трансформації соціально-гуманітарної підготовки студентів. Процес філософської рефлексії університету має важливе методологічне значення для розкриття його унікальної ролі в процесі соціального пізнання. Філософська рефлексія університету у якості ідеї, як соціального інституту і як організації в дискурсі соціального пізнання має бути предметом поглиблених досліджень сучасної гуманістики.

Ключові слова: університет, соціальне пізнання, суб'єкт-об'єктна взаємодія, університетські цінності, соціальна відповідальність.

UNIVERSITY AS AN UNIQUE SUBJECT OF SOCIAL COGNITION (PHILOSOPHICAL DISCOURSE)

N. Kuzmenko

*National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine*
demchen@voliacable.com

O. Demchenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
demchen@voliacable.com

The article deals with the philosophical analysis of the university as a unique subject of social cognition. The article considers the features of cognitive interaction of the university with the society that is transforming, and the modern condition of oppressions of education of social sciences and humanities in higher educational institution. It investigates the change of the university mission in the public discussion, it is represented the influence of values of communicative university community on the process of social cognition; it is analyzed the role of university as an integrator of knowledge. It is

defined the influence of university autonomy on its culture-creating function. The connection of social responsibility of university with its role as a subject of social cognition is illustrated.

It is determined that the special feature of cognitive interaction of the university with the society is a presence of subject and object contradiction in the process of philosophical reflection that is analogous to the subject and object interaction in the processes of social cognition. The change of the university mission in the public discussion leads to the appearing of its new specifics as the social subject of the social cognition.

Essentially, the process of the social cognition happens as a social and historical process of the knowledge development and its results are forwarded to the students in the form of reflection that is a priori deepened in the past, in extreme case – in the contemporaneity. However, the fast development of society requests from this society deepening in the future and thus, needs from universities not only research that is connected with the possible social scenarios, it means the fulfilling of the forecast function as a core of the social cognition and the corresponding transformation of students' training in social sciences and humanities. The process of philosophical reflection of the university has an important methodological meaning for understanding its unique role in the process of the social cognition. Philosophical reflection of the university as an idea of the social institute and as organization in discussion of the social cognition must be a subject of profound research of modern humanistics.

Key words: university, social cognition, subject and object interaction, university values, social responsibility.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасному суспільстві знань університет бере участь у вирішенні глобальних цивілізаційних проблем щодо забезпечення сталого розвитку суспільства, що і вимагає різновекторності його соціальних функцій. Сьогодні відбувається освітня трансформація, що супроводжується модернізацією системи вищої освіти та університету як соціального інституту. Протягом багатьох сторіч свого розвитку університет був таким соціальним утворенням, що уособлював наукове пізнання і духовно поєднував своїх членів.

Питання про місію університету, його місце в культурі та соціальній структурі суспільства у XXI столітті потребує ґрунтовного філософського аналізу, бо саме університет є одним із найважливіших осередків продукування соціального пізнання. Університет відіграє унікальну роль як соціальний суб'єкт сучасного соціуму, тому що досліджує та створює наукову картину світу всередині, потім здійснює її трансфер в суспільство не тільки у вигляді наукового та світоглядного продукту, а і як сукупність професійно освічених членів суспільства, що здатні конструювати соціальну дійсність. Усвідомлення цієї гносеологічної ситуації вимагає від дослідників не просто вивчення тенденцій сучасного розвитку університету, розуміння його природи, функцій та місії як соціально-освітнього феномену. Очевидно, що розуміння вищої освіти як частини соціальної політики держави є не просто застарілим, а і шкідливим не тільки для розвитку самих університетів, але й для розвитку суспільства в цілому. Наразі університет перетворюється у преферентний соціальний інститут, що продукує наукову картину світу і транслює її у зовнішній світ у вигляді певних принципів, моделей та суб'єктів діяльності. Таким чином, університети виконують креативну та прогностичну функцію і апіорі мають певну соціальну відповідальність перед суспільством, що трансформується, тому виділення та дослідження їх специфіки в якості осередків соціального пізнання видається нам вельми актуальним.

Метою даної статті було дослідити унікальність університету як суб'єкта соціального пізнання та розглянути його особливості в філософському дискурсі. Для цього слід було вирішити наступні завдання: розглянути особливості когнітивної взаємодії університету із суспільством, що трансформується, та сучасний стан утисків соціально-гуманітарної освіти у ВНЗ; дослідити зміну місії університету в суспільному дискурсі; розглянути вплив цінностей комунікативної університетської спільноти на процес соціального пізнання; проаналізувати роль університету як інтегратора знання; визначити вплив автономії університету на його культуропороджуючу функцію; позначити зв'язок соціальної відповідальності університету з його роллю як суб'єкта соціального пізнання.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Проблеми участі університетів у процесі соціального пізнання тісно пов'язані із проблемою самоідентифікації університету, трансформації його ідеї, філософською рефлексією університету. Дискурс ідеї університету, тобто сукупність висловлювань, тез, положень, висловлених різними мислителями принципів існування та функціонування університету як інституції, починається з тих часів, коли засновувалися університети. Такі вчені, філософи, громадські діячі, як

німці В. фон Гумбольдт, К. Ясперс, М. Хайдеггер, Ю. Хабермас, британець Дж. Ньюмен, українці Петро Могила, митрополит Андрій Шептицький та інші, заклали визначальні принципи університетського життя: єдність процесу викладання та дослідницької діяльності та незалежність від різних форм зовнішнього тиску і владних примусів [6; 17; 25–27]. Стану модерного університету були присвячені дослідження Х. Ортега-і-Гассета, Г.-Г. Гадамера, Ж. Дерріди, Я. Пелікана, Б. Рідінгса [5; 8; 18; 19; 28]. Справжній бум переживає дискусія щодо Університету в Україні та інших країнах пострадянського простору. Серед найбільш цікавих слід зазначити роботи М. Зубрицької, С. Квіта, С. Пролєєва, В. Кіпеня [10; 12; 13; 20].

Теоретичні підходи у соціальному пізнанні є темою спеціального дослідження, і читачі для ознайомлення можуть бути відіслані до монографії М. І. Бойченка [3]. Щодо специфіки ролі університетів як соціальних інститутів в соціальному пізнанні в сучасному світі, то є лише окремі роботи присвячені цій темі (Н. Бекус-Гончарова) [2]. Однак дослідники, як правило, не приділяють цьому питанню спеціальної уваги. Такі роботи є фрагментарними і не аналізують унікальність університету як осередку соціального пізнання, хоча, на нашу думку, вони мають не тільки теоретичний, але і доволі прагматичний інтерес.

Відомо, що процес соціального пізнання має певні особливості у порівнянні з природничо-науковими дослідженнями. В процесі соціального пізнання суспільство виступає як об'єкт і як суб'єкт цього пізнання. Особливість університетів як учасників процесу соціального пізнання полягає в тому, що для них це є органічна роль, тому що рефлексія університету весь час його існування є перманентним процесом, а отже суб'єкт-об'єктне протиріччя в соціальному пізнанні, коли суспільство-суб'єкт перебуває всередині об'єкту, є таким же і для університету, який є суб'єктом рефлексії і одночасно її об'єктом. Університет досліджує себе як ідею і як соціальний інститут. Як вважає М. Гусаковський із співавторами, нові тенденції другої половини ХХ сторіччя у змінах сучасного університету, що продовжуються і донині, мають відношення до перегляду та переорієнтації його базових засад та полягають не тільки і, мабуть, не стільки у принципах функціонування університету, скільки у способах його самоуявлення і самоопису. Університет має віднайти не просто деяку ідею свого існування, а й розробити новий самоопис, що одночасно буде задовольняти як сьогоднішньому стану суспільства і культури, так і майбутньому самого університету [7]. Таким чином, процес філософської рефлексії університету має важливе методологічне значення для розкриття його унікальної ролі в процесі соціального пізнання.

Для суспільства університет продукує картину світу, а потім надає інструменти для її реалізації – наукові відкриття і вихованих в дусі певних цінностей і професійно освічених випускників. Як вважає А. Аузан, університети виробляють не тільки приватне благо, тобто капіталізоване знання, що можна продати, не тільки соціально значуще благо у вигляді певних функцій окремої людини, що потрібні суспільству, а й суспільне благо у вигляді виробництва та поширення культури. Тобто університети продукують деякі неформальні інститути, системи цінностей та поведінкові засади, які через деякий різний час стають формалізованими інститутами політики, економіки торгівлі тощо [1]. Тут і виникає проблема: незважаючи на те, що університет є зберігачем традицій і цінностей, університетські цінності не завжди є запотребовані масами, не збігаються з цінностями правлячих кіл. С. Жижек відзначає, що оскільки кожне культурне співтовариство являє собою деякий «світ» із певними цілями, підвалинами, традиціями, цінностями та інше, такий окремий «світ» має своє самоосягнення, розуміння оточення та когнітивний досвід. Оскільки капіталізм є глобальним ринковим механізмом, то у межах універсальної капіталістичної системи таким універсальним світоглядом є наука в особі «університетського дискурсу» – єдиний авторитет, що може дати надію і тому переймає деякі функції релігії. Таке співтовариство набуває певної універсальності [9; 11]. Викладачі та співробітники університетів вже не зберігають лояльність до окремого університету як до організації внаслідок значної мобільності персоналу. Скоріше їх відданість належить узагальненому Університету як соціальному суб'єкту цього універсального суспільства. Слідом за Н. Луманом М. І. Бойченко визнає, що важливими для пізнання суспільства як системи соціальних систем є ті цінності які сповідує науковець, бо його самоспостереження є найбільш послідовним виразом самоспостереження суспільства. А «сам науковець спостерігає суспільство як систему систем не як самодостатній індивід, а як представник комунікативної спільноти вчених» [4; 16]. Університетська комунікативна спільнота вчених відрізняється ще і тим, що не обмежується спостереженням суспільства, а вироблені нею цінності з невідоротністю через випускників перетворюються в операційну схему діяльності суспільства. Отут і виникає певна контраверсія: процес соціального пізнання відбувається, головним чином, у вигляді соціально-історичного процесу розвитку знання і результати його доводяться до студентів у вигляді рефлексії, що апіорі звернена у минуле, в крайньому випадку – у сьогодення. Однак швидкий розвиток суспільства вимагає від цього суспільства зверненості у майбутнє, а відтак потребує від університетів не тільки досліджень, пов'язаних із можливими

соціальними сценаріями, тобто виконання прогностичної функції як осередку соціального пізнання, а і відповідної трансформації соціально-гуманітарної підготовки студентів. Цікаво, що А. Аузан поділився результатами дослідження Інституту національного проекту національних еліт в Росії, які підтверджують нашу думку. За даними цих досліджень, найбільшими обмеженнями і проблемами цих еліт є «сполучення високого уникнення невизначеності з високою дистанцією влади» [1]. Це означає, що люди бояться майбутнього, не готові сценарно мислити. Для еліт це означає, що вони вести нікуди не можуть, тому що страшно: аж раптом там щось станеться? Таким чином, зміна характеристик еліт є не швидким, але можливим процесом за умови плідної роботи університетів в цьому напрямку. Безпосередня участь в розподілі праці по накопиченню інтелектуального капіталу, реалії глобалізації призводять до зміни цінностей університетських еліт, їх ролі, функцій і поведінки, а відтак і до зміни ідеї функціонування соціальної організації – університету. Осмислення зв'язку внутрішньої інституційної культури університету із тією картиною світу, що він продукує, і операційним перетворенням в інтелектуальний продукт, має стати головною задачею державного управління вищою освітою для досягнення успіху в сучасному світі.

Університети в суспільстві виконують два глобальні цільові завдання: бути ресурсом інтелектуального розвитку нації, кожної організації за рахунок масової вищої освіти та здійснювати трансфер інноваційних технологій та їх розповсюдження. Саме тому, на думку Р. Стронгіна із співавторами, з поміж усіх організацій, що продукують наукове знання, а саме наукових інститутів, центрів, високотехнологічних корпорацій та інших, лише один університет має функцію продукування інтелектуальних еліт, а відтак є своєрідним інтегратором знання. При цьому під терміном «інтегратор» слід розуміти організацію, що реалізує процеси взаємодії частин складної системи з метою забезпечення її розвитку. В даному випадку університет здійснює інформаційну взаємодію, тобто процеси спільної генерації, обміну та трансферу знань, як організаційний посередник, надаючи власні можливості для організаційної взаємодії і утворюючи зовнішні інформаційні мережі для багатосторонньої взаємодії всіх учасників суспільних процесів [23].

Вагомим чинником, що визначає об'єктивність і специфічність університету як учасника процесу соціального пізнання, є його автономія. Оскільки аналіз проблем автономії університету не є предметом нашого дослідження, будемо розглядати цей фактор виключно в контексті особливостей університету як осередку соціального пізнання. А. Кьосєв зазначає, що це положення критично було розглянуто в роботах Ф. Ж. Ліотара, Ж. Дерріда, Р. Рорти, Ю. Хабермаса та інших [8; 15; 21; 25]. Вища освіта наразі перестає бути підпорядкованим інструментом у соціальній політиці держави і отримує певну внутрішньосуспільну автономію. Хоча університети декларують наявність автономії вже протягом значного відрізка історії свого існування, однак в сучасному суспільстві їх діяльність як соціального інституту набуває ознаки унікальності, бо університет перестає бути одним із багатьох інститутів, що забезпечує трансляцію професійних знань та моделей культури. Традиційна сучасна університетська ідея стверджує, що «університет має автономію завдяки своїй власній діяльності, яку ніхто інший не може здійснювати. Він є безкорисливою інституцією істини, місцем, де вона сама себе шукає в самоті, свободі і чесній дискусії, не оглядаючись на державний, ринковий і громадський інтерес; і його академічна організація гарантує цілісний космос знання і фокусує в собі усе моральне обличчя нації» [14]. Таке твердження здається дещо ідеалізованим, бо постмодерністська наука вже не легітимізується у межах подібних ідеологічних схем, а стверджує себе через консенсус між експертами і новими формами свого власного застосування: «гнучкою прагматичністю різних аксіоматичних систем, зв'язком із політичною і економічною могутністю, заміною критерію істинності критерієм ефективності. В результаті ієрархічна піраміда наук факультетів звільнила місце горизонтальній сітці досліджень, що мають рухомі межі» [14]. Тут можна говорити про виявлення протиріччя між сутнім та належним, тобто між тим, як-воно-є, та тим, як-воно-має бути, про тенденцію переваги критерію ефективності над критерієм істинності, зокрема і при здійсненні процесів соціального пізнання.

Вище ми вже зазначали, що вагомою складовою картини світу, що продукує університет, є культура суспільства. Власне, М. Гусаковський говорить про культуропороджуючу освіту, що здійснює університет, віддаючи при цьому перевагу розгляду практик суб'єктивності в сучасній університетській освіті. На думку М. Фуко, університет всю свою увагу, активність, зусилля повинен спрямовувати на винайдення та розробку практик, що мають відповісти на прагматичне питання: «Яким чином людська істота перетворює себе в суб'єкт?» [24]. Однак визначальною обставиною для цього є «з одного боку вимога відповідних до практик форм раціональності, що організують релевантні ним способи судження та дії, з іншого – вимога особливої інтерпретації свободи, з якою люди діють в цих системах і полях практик, відозмінюючи до певних меж правила гри» [7]. Очевидно, що університет не може виконувати це завдання не досліджуючи суспільство як систему і не виконуючи задачі прогнозування.

Наукове соціальне пізнання в умовах глобалізації набуває відповідальності за події у світі. В результаті трансформації ролі університету як соціального інституту – організації, що в процесі соціального пізнання одночасно займається конструюванням суспільства, постає питання про соціальну відповідальність університету. Відомий дослідник в галузі соціальної відповідальності та її застосування в контексті університету ФранкоСВалейс (іспанською: FrançoisVallaeys) констатує остаточну невизначеність в дефініціях щодо соціальної відповідальності. Відповідальність означає підзвітність перед іншими та відповідальність за майбутнє в цілому. Це є ознакою тих, хто має здатність давати обіцянки та виконувати їх, хто спроможний «поглянути на майбутнє, як на теперішнє, та передбачити майбутнє» (Ф. Ніцше). За визначенням стандарту ISO 26000 соціальна відповідальність – це відповідальність за соціальні чи екологічні наслідки, які стали результатом рішень або дій організації. Слід однак розуміти, що тут не йдеться про добровільно взяті на себе зобов'язання, виконавець яких не є нікому підзвітним. Навпаки, соціальна відповідальність означає обов'язкову підзвітність, а отже можливість притягти до відповідальності за невиконання зобов'язань [29]. Для університету складно чітко сформулювати межі такої відповідальності, особливо в контексті суб'єкта соціального пізнання. Хоча завдяки тісному взаємопроникненню науки та культури, нечіткій межі між прямою та побічною дією, впливом і дією (actandimpact), участі університету у соціальному конструюванні як продовженні процесу соціального пізнання, питання про його соціальну відповідальність потребує особливого дослідження. Підхід Ф. Валейса узгоджується з концепцією сталого розвитку суспільства, він закликає до співвідповідальності як суспільних інститутів, так і окремих осіб, до переорієнтації всіх соціальних практик із застосуванням всіх можливих засобів, в тому числі культурних, освітніх, етичних, наукових – з боку університету [29]. Можна вважати, що соціальна відповідальність за соціальні впливи зараз виглядає скоріше як мистецтво, ніж як наука, не є чітко визначеною і легітимізованою. Таким чином, соціальна відповідальність науки і, відповідно, університетська соціальна відповідальність має розглядатись у загальнофілософському дискурсі соціального конструювання. Однак видається, що університет як унікальний соціальний інститут потребує деяких специфічних досліджень його організаційної відповідальності.

А. Согомонов вважає: « Апорію університетської відповідальності не розв'язати теоретично, вона розв'язується кожним університетом окремо через прийняття індивідуальних ризиків і відповідальності за свою – унікальну в цьому глобальному світі – культурно-інституціональну ідентичність» [22]. Поняття соціальної відповідальності університету, таким чином, містить у собі певне протиріччя між постульованою автономією, внутрішньоуніверситетською відповідальністю і корпоративною відповідальністю університету як культурної корпорації. При цьому слід зазначити, що поділ університетів на масові, що вимірюють свою ефективність як суспільну користь у вигляді комерційного успіху, та елітарні, для яких пріоритетом є внутрішньоуніверситетські цінності і відповідно несприйняття прагматичної користі, веде до існування різних моделей соціальної відповідальності. Така невизначеність сутностей лише доводить, що концептуальна модель сучасного університету як соціально-освітнього феномену не є сформованою.

ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження дозволяє стверджувати, що університет як соціальний суб'єкт є унікальним осередком соціального пізнання. Особливістю когнітивної взаємодії університету з суспільством є наявність суб'єкт-об'єктного протиріччя в процесі філософської рефлексії, аналогічного суб'єкт-об'єктній взаємодії в процесах соціального пізнання. Зміна місії університету в суспільному дискурсі призводить до появи нових особливостей як соціального суб'єкту соціального пізнання. Такими вагомими особливостями є вплив цінностей комунікативної університетської спільноти на процес соціального пізнання, роль університету як інтегратора знання, вплив автономії університету на його культуропороджуючу функцію, зв'язок соціальної відповідальності університету з його роллю суб'єкта соціального пізнання. Філософська рефлексія університету у якості ідеї, як соціального інституту і як організації в дискурсі соціального пізнання буде предметом поглиблених досліджень сучасної гуманістики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аузан А. Миссия университета : взгляд экономиста [Электронный ресурс] / А. Аузан. – Режим доступа : <http://polit.ru/article/2013/05/07/auzan/>
2. Бекус-Гончарова Н. Э. Университет как место социальной рефлексии [Электронный ресурс] / Н. Э. Бекус-Гончарова. – Режим доступа : <http://charko.narod.ru/tekst/cb7/bek.html>
3. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні : ціннісний і функціональний аспекти : монографія / М. І. Бойченко. – К. : Промінь, 2011. – 320 с.

4. Бойченко М. І. Ціннісний функціоналізм як парадигмальне явище сучасної соціальної філософії / М. І. Бойченко // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2012. – № 21. – С. 23–26.
5. Гадамер Г.-Г. Ідея Університету – вчора, сьогодні, завтра / Ганс-Георг Гадамер // Ідея університету : Антологія. – Львів : Літопис, 2002. – С.169–184.
6. Гумбольдт В. Про внутрішню та зовнішню організацію вищих навчальних закладів у Берліні / Вільгельм фон Гумбольдт // Ідея університету : Антологія. – Львів : Літопис, 2002. – С. 25–33.
7. Гусаковський М. А. Университет как центр культуропорождающего образования. Изменение форм коммуникации в учебном процессе: монография / М. А. Гусаковский, Л. А. Яценко, С. В. Костюкевич и др. – Мн. : БГУ, 2004. – 279 с.
8. Дерріда Ж. Закон достатньої підстави : Університет очима його послідовників / Ж. Дерріда // Ідея університету : Антологія. – Львів : Літопис, 2002. – С. 235–266.
9. Жижек С. О насилии / С. Жижек. – М. : Европа, 2010. – С. 66–70.
10. Зубрицька М. Філософський дискурс ідеї університету : в складних лабіринтах пошуку істини / М. Зубрицька // Ідея університету : Антологія. – Львів : Літопис, 2002. – С. 7–22.
11. Кардинская С. В. Конструирование предельных смыслов социального порядка в структурах философского дискурса / С. В. Кардинская // Вестник Удмуртского университета. Серия : Философия. Психология. Педагогика. – 2011. – Вып. 1. – С. 9–14.
12. Квіт С. Призначення університету і клітка для тигра [Електронний ресурс] / С. Квіт. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/4.html>
13. Кіпень В. Місія вузу – традиційні концепції та сучасні тенденції / В. Кіпень // Схід. – 2000. – № 3 (34). – С. 54–59.
14. Кьосев А. Университет между фактами и нормами [Электронный ресурс] / А. Кьосев // Отечественные записки. – 2002. – № 2. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/oz/2002/2/kos-pr.html>
15. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар. – М. : Наука, 1998. – 160 с.
16. Луман Н. Поняття цілі і системна раціональність : щодо функції цілей у соціальних системах / Н. Луман. – К. : Дух і літера, 2011. – 336 с.
17. Ньюмен Дж. Г. Ідея Університету / Дж. Г. Ньюмен // Ідея університету : Антологія. – Львів : Літопис, 2002. – С. 37–64.
18. Ортега-і-Гассет Х. Місія Університету / Хосе Ортега-і-Гасет // Ідея університету : Антологія. – Львів : Літопис, 2002. – С. 67–107.
19. Пелікан Я. Ідея Університету. Переосмислення / Я. Пелікан. – К. : Дух і літера, 2009. – 394 с.
20. Пролєєв С. Культурно-історичне покликання університету / С. Пролєєв // Культура.Сучасність. – №11. – 2005. – С.136–142.
21. Рорти Р. Філософія і зеркалоприроди / Р. Рорти. – Новосибирск: ИздвоНовосиб.ун-та, 1997. – 368 с.
22. Согомонов А. Ю. Корпоративная ответственность постсовременного университета [Электронный ресурс] / А. Ю. Согомонов // Неприкосновенный запас. – 2006. – № 4–5 (48–49). – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/nz/2006/48/>
23. Стронгин Р. Г., Максимов Г. А., Грудзинский А. О. Университет как интегратор в обществе, основанном на знании [Электронный ресурс] / Р. Г. Стронгин, Г. А. Максимов, А. О. Грудзинский. – Режим доступа : http://www.unn.ru/pages/e-library/publisher_db/files/51/1.pdf
24. Фуко М. Археологія знання / М. Фуко. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 326 с.
25. Хабермас Ю. Ідея університету / Ю. Хабермас // Вестник высшей школы. – 1994. – № 4. – С. 9–17.
26. Хайдегер М. Речь при вступлении в должность ректора Фрейбургского университета 27.5.1933 [Электронный ресурс] / М. Хайдегер. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Heidegg/Sam_NemUniv.php.
27. Ясперс К. Ідея Університету / Карл Ясперс // Ідея університету : Антологія. – Львів : Літопис, 2002 – С. 111–165.
28. Readings B. (1996) The University in Ruins. Cambridge, Massachussets : Harvard University Press.
29. Vallaеys François. Defining social responsibility : a matter of philosophical urgency for universities. The Access Mode: <http://www.guninetwork.org/resources/he-articles/defining-social-responsibility-a-matter-of-urgency-for-philosophy-and-universities>.

REFERENCES

1. Auzan, A. Missiia universiteta : vzgliad ekonomista. The Access Mode :

- <http://polit.ru/article/2013/05/07/auzan/>
2. Bekus-Goncharova, N. E. Universitet kak mesto sotsial'noi refleksii. The Access Mode : <http://charko.narod.ru/tekst/cb7/bek.html>
 3. Bojchenko, M. I. (2011) Systemnyj pidhid u social'nomu piznanni : cinnisnyj i funkcional'nyj aspekty : monografija. Kyi'v : Vydavnyctvo Promin'.
 4. Bojchenko, M. I. (2012) Cinnisnyj funkcionalizm jak paradygmal'ne javyshhe suchasnoi' social'noi' filosofii'. Al'manah. Filososfs'ki problemy gumanitarnyh nauk, KNU im. T. Shevchenka, 21, 23–26.
 5. Gadamer, G.-G. (2002) Ideja Universytetu – vchora, s'ogodni, zavtra. L'viv : Litopys, 169-184.
 6. Gumbol'dt, V. (2002) Pro vnutrishnju ta zovnishnju organizaciju vyshhyh nakovyh zakladiv u Berlini. L'viv : Litopys, 25–33.
 7. Guskovs'kii, M. A., Iashchenko, L. A., Kostiukevich, S. V. (2004) Universitet kak tsentr kul'turoporozhdaiushchego obrazovaniia. Izmenenie form kommunikatsii v uchebnom protsesse : monografiia. Minsk : BGU.
 8. Derrida, Zh. (2002) Zakon dostatn'oi' pidstavy : Universytet ochyma jogo poslidovnykiv. L'viv : Litopys, 235–266.
 9. Zhizhek, S. (2010) O nasilii. Moskva : Evropa, 66–70.
 10. Zubryc'ka, M. (2002) Filososfs'kyj dyskurs idei' universytetu : v skladnyh labiryntah poshuku istyny. L'viv : Litopys, 7–22.
 11. Kardinskaia, S.V. (2011) Konstruirovaniye predel'nykh smyslov sotsial'nogo poriadka v strukturakh filosofskogo diskursa. Vestnik Udmurtskogo universiteta. Seriya Filosofii. Psikhologii. Pedagogika, 1, 9–14.
 12. Kvit, S. Pryznachennja universytetu i klitka dlja tygra. The Access Mode : <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/4.html>
 13. Kipen', V. (2000) Misija vuzu – tradycijni konceptii' ta suchasni tendencii'. Donec'k : Shid, №3(34), 54–59.
 14. K'osev, A. (2002) Universitet mezhdru faktami i normami. Zhurnal «Otechestvennye zapiski», 2, The Access Mode : <http://magazines.russ.ru/oz/2002/2/kos-pr.html>
 15. Liotar, Zh.- F. (1998) Sostoianie postmoderna. Moskva : Sankt-Peterburg.
 16. Luman, N. (2011) Ponjattja cili i systemna racional'nist' : shhodo funkciij' cilej u social'nyh systemah. Kyi'v : Duh i litera.
 17. N'jumen Dzh.G. (2002) Ideja Universytetu. L'viv : Litopys, 37–64.
 18. Ortega-i-Gasset, H. (2002) Misyja Universytetu. L'viv : Litopys, 67–107.
 19. Pelikan, Ja. (2009) Ideja Universytetu. Pereosmyslennja. Kyi'v : Duh i litera.
 20. Proljejev, S. (2005) Kul'turno-istorychne poklykannja universytetu. Kul'tura. Suchasnist'. 11, 136–142.
 21. Rorti, R. (1997) Filosofii i zerkalo prirody. Novosibirsk : Izdatel'stvo Novosibirskogo universiteta.
 22. Sogomonov, A. Iu. (2006) Korporativnaia otvetstvennost' postsovremennogo universiteta. Neprikosnovennyi zapas, 4–5(48–49). The Access Mode : <http://magazines.russ.ru/nz/2006/48/>
 23. Strongin, R. G., Maksimov, G. A., Grudzinskii, A. O. Universitet kak integrator v obshchestve osnovanom na znanii. The Access Mode : http://www.unn.ru/pages/e-library/publisher_db/files/51/1.pdf
 24. Fuko, M. (2003) Arheologija znannja. Kyi'v : Vydavnyctvo Solomii' Pavlychko «Osnovy».
 25. Khabermas, Iu. (1994) Ideia universiteta. Vestnik vysshei shkoly, 4, 9–17.
 26. Khaideger, M. Rech' pri vstuplenii v dolzhnost' rektora Freiburgskogo universiteta 27.5.1933 The Access Mode : http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Heidegg/Sam_NemUniv.php.
 27. Jaspers, K. (2002) Ideja Universytetu. L'viv : Litopys, 111–165.
 28. Readings B. (1996) The University in Ruins. Cambridge, Massachussets : HarvardUniversityPress.
 29. Vallaey's Francois. Defining social responsibility : a matter of philosophical urgency for universities. The Access Mode : <http://www.guninetwork.org/resources/he-articles/defining-social-responsibility-a-matter-of-urgency-for-philosophy-and-universities>.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2013 р.